

повинні використовуватись такі інформаційні засоби й технології:

- педагогічне програмування, аудіовізуальні засоби;
- системи на базі гіпермедіа- і мультимедіа-технологій;
- розподільчі бази даних у галузях знань;
- засоби телекомунікації;
- інформаційно-пошукові системи, електронні бібліотеки, розподільчі і централізовані видавничі системи;
- системи штучного інтелекту, семантичні мережі, інтелектуальні на навчальні експертні системи;
- інформаційні технології у педагогічному менеджменті.

Отже, формування інформаційної компетентності повинно бути нерозривно пов'язане з професійною діяльністю педагогів і їхніми професійними потребами.

Підсумовуючи викладене вище зазначимо, що прагнення вітчизняних закладів вищої освіти долучитися до Болонського процесу, стрімкий розвиток інформаційних технологій актуалізують проблеми, пов'язані із модернізацією змісту та організації підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів на основі інформатизації навчально-пізнавальної діяльності. Цей процес має супроводжуватися забезпеченням освітніх інституцій професорсько-викладацьким складом із високим рівнем комп'ютерної грамотності, відповідними технічними і наочними засобами навчання, навчальними програмами курсів, спецкурсів (у тому числі й дистанційного навчання). Недотримання викладених вище умов вкотре буде гальмувати формування інформаційної культури педагогів і стане на заваді раціональній організації навчального процесу у загальноосвітніх і професійних інституціях.

*О.О.Гаврилюк,
канд. пед. наук,
Криворізький ДПУ*

УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ

У статті розглядаються педагогічні умови ефективного формування комунікативної культури студентів засобами позааудиторної роботи вищої педагогічної школи.

В статтє рассматриваются педагогические условия эффективного формирования коммуникативной культуры студентов средствами внеаудиторной работы высшей педагогической школы.

The article deals with the problem of pedagogical conditions of effective forming students' communicative culture by means of extra-curriculum activity in higher pedagogical school.

Реформування змісту педагогічної підготовки у вищій школі вимагає врахування виховних можливостей позааудиторної роботи щодо становлення основних професійних якостей майбутніх учителів. Поновлення змісту позааудиторної роботи передбачає побудову виховного процесу вищої школи з урахуванням певних педагогічних умов, які мають забезпечити ефективність формування професійних якостей майбутніх фахівців. Процес формування комунікативної культури як показника професіоналізму вчителя має враховувати можливості виховної позааудиторної роботи вищої школи та дотримуватися певних педагогічних умов. Аналіз педагогічної і психологічної літератури дозволяє говорити про те, що питання щодо умов забезпечення результативності формування комунікативної культури майбутніх учителів є недостатньо розробленим на сьогоднішній день.

У своєму дослідженні ми керувалися ідеями Б. Ананьєва [1], С. Рубінштейна [4] та інших науковців щодо побудови виховного процесу, а саме, щодо необхідності врахування не тільки системи педагогічних впливів, але й позиції тих, кого навчають, з огляду на їхні потреби, інтереси, установи, здібності та можливості.

У нашому дослідженні під педагогічними умовами формування комунікативної культури будемо мати на увазі сукупність початкових передумов, які забезпечують результативність позааудиторної виховної роботи щодо удосконалення рис та якостей особистості, які виступають показниками цього складного особистісного утворення та стимулюють спілкування студентів у різноманітних комунікативних ситуаціях.

Ми вважаємо, що формуючи комунікативну культуру студентів, варто враховувати системний підхід до організації позааудиторної виховної роботи в студентських групах. Такий складний за своєю структурою і функціями виховний інститут, як педагогічний університет спроможний ефективно впоратися зі своїми завданнями тільки за умови функціонування цілісної систематичної виховної системи.

У роботах науковців, які дотримувалися системного підходу щодо формування певної особистісної риси фахівця спільним є те, що у всіх функціонуючих педагогічних системах головними системоутворюючими елементами вважається мета, на досягнення

якої спрямована діяльність взаємозалежних елементів як передбачення результату, і сам результат.

Цілеспрямованість і систематичність проведення позааудиторної виховної роботи щодо формування комунікативної культури має дати суттєві позитивні результати на шляху формування загальної культури майбутніх учителів.

Система позааудиторної виховної діяльності студентів як цілісне явище складається з компонентів, які взаємообумовлюються, а їх взаємодія призводить до утворення нових рис та спрямована на досягнення суспільно значущого результату. Головними структурними компонентами системи позааудиторної роботи у вищій школі є загальна мета діяльності (цільова настанова), конкретизовані завдання позааудиторної роботи, основні напрямки й зміст виховної роботи, її виховні функції, способи досягнення мети (способи, організаційно-педагогічні форми), методи та прийоми, умови функціонування, кінцевий результат.

Щоб забезпечити якість формування комунікативної культури студентів, треба їх озброїти знаннями про теоретичні основи цього складного особистісного утворення, ознайомити їх з сутністю, критеріями та показниками комунікативної культури.

Формування комунікативної культури майбутніх учителів потребує одночасного гармонійного розвитку всіх її показників, що має забезпечити побудову особистісно загальної моделі орієнтації в динамічних суспільних відносинах. Успішне формування комунікативної культури студентів в умовах позааудиторної виховної роботи можливе, якщо студенти матимуть чітке уявлення щодо структури комунікативної культури, рис особистості, що є її показниками. Студентам необхідно чітко знати, які саме цінності, мотиви поведінки, знання й способи діяльності їм необхідно вдосконалювати й розвивати в процесі активної участі у позааудиторній виховній роботі, для того, щоб уникнути конфліктних ситуацій у спілкуванні зі своїми партнерами, зробити процес спілкування легким і радісним.

Для виконання цього завдання необхідна така організація позааудиторної виховної роботи, беручи участь у якій, студенти здобували б досвід професійного і повсякденного спілкування, а саме:

- різноманітність форм і методів комунікації;

- організація творчої діяльності для розвитку необхідних особистості рис, що є показниками комунікативної культури майбутніх педагогів;
- поєднання в позааудиторній роботі ситуативних вправ, рольових і ділових ігор, комунікативних тренінгів, програвання ситуацій професійного спілкування, імітація диспутів, бесід;
- поглиблення загальнокультурних знань, розширення кругозору, розвиток позитивного ставлення до позааудиторної виховної роботи.

Процес формування комунікативної культури студентів має стати більш ефективним, якщо організація позааудиторної роботи буде проходити на принципах педагогічної взаємодії, співробітництва, співтворчості.

Нові завдання вищої школи змінюють і сутність виховного процесу. Його зміст має ґрунтуватися на ідеї гуманного підходу до студента, ідеї педагогічної взаємодії, співробітництва й співтворчості. Виховний процес має будуватися на взаємній активності педагогів і студентів. Взаємна активність виражається в педагогічній взаємодії, що містить у собі в єдності педагогічний вплив, його активне сприйняття, яке засвоєно об'єктом, активність того, кого виховують, яка проявляється у відповідних уявленнях або опосередкованих впливах на педагога й на самого себе (тобто самовиховання).

У ході педагогічної взаємодії проявляються різноманітні зв'язки між суб'єктами та об'єктами виховання, формується новий характер їхніх відносин. Усе це припускає побудову виховного процесу в такий спосіб, коли обидві сторони є активні, діяльні, а їх відносини будуються на принципі педагогічної взаємодії, співробітництва й співтворчості. Усе це робить необхідним розгортання нових відносин у структурі виховного процесу на засадах співробітництва і співтворчості. Такої думки дотримуються Л. Кондрашова та А. Сманцер, які присвятили проблемі відносин "викладач-студент" багато своїх робіт. Відносини в педагогічному процесі детерміновані, на їхню думку, як соціально-економічними, так і професійно-моральними чинниками, що обов'язково передбачають співробітництво, співтворчість та взаємодію учасників педагогічного процесу на принципах рольової перспективи [3, с. 223-225].

Позааудиторна виховна робота, яка заснована на взаємодії, співробітництві і співтворчості вчителя й студентів, забезпечує

ефект співрозуміння, спільної дії, спільного оцінювання, що стимулюють перспективу морального зростання, саморозвитку і їхнього самоствердження. Під час організації позааудиторної виховної роботи необхідно враховувати те, щоб педагогічні цілі були внутрішньо прийняті студентами. Важливо не просто вибирати способи досягнення поставлених цілей, але й створювати умови для опанування цих способів; не просто оцінювати результати діяльності, але й формувати в студентів потребу та здатність до самооцінки досягнутих результатів.

Педагогічна взаємодія, співробітництво і співтворчість мають місце там, де на позааудиторних заняттях створюється ситуація психологічного комфорту, можливість пізнавального й емоційного розкріпачення студента, коли є умови для самовираження, самоствердження й самостійності дій студентів.

Отже, засади розглянутого підходу передбачають ідеї рівності, партнерства і взаємоповаги учасників виховного процесу.

Індивідуалізація виховного процесу вищої школи уможливило подолання виявлених недоліків у підготовці майбутніх учителів до творчої комунікативної діяльності.

Індивідуалізація виховного процесу – це цілеспрямована система вивчення, проектування особистості майбутнього вчителя-професіонала і створення умов для його професійного зростання в умовах позааудиторної виховної роботи. Індивідуалізація виховної роботи припускає в першу чергу зміщення акцентів виховання з інформативної сторони на особистість студента, всі виховні прийоми мають бути спрямовані на розвиток комунікативних здібностей, рис особистості, які знімають напруженість і конфліктність у спілкуванні, стимулюють педагогічну взаємодію, співробітництво і співтворчість студентів у різноманітних формах позааудиторної роботи.

Індивідуальна програма формування комунікативної культури має поєднувати теоретичні засади цього особистісного утворення і спеціальну систематичну роботу щодо накопичення комунікативного досвіду, вдосконалення манери розмовляти, культури спілкування, спроможності приймати вірне педагогічні рішення. Під час позааудиторних занять варто враховувати не тільки те, щоб студенти засвоювали необхідні засади комунікації й спілкування, але й удосконалювали індивідуальну культуру мовлення, манеру поведінки, своєрідну форму вираження емоцій, власний підхід до учнів, відпрацьовували їх на засадах однакових

вимог, відповідно до норм професійної етики.

Значне місце в індивідуальній програмі позааудиторної виховної роботи має займати відпрацьовування індивідуального стилю спілкування та діяльності студентів. Успіх цієї роботи залежить від усвідомлення студентами єдності форми і змісту педагогічного впливу та взаємодії, тому що розрив між формою і змістом професійних дій призводить до серйозних педагогічних помилок і прорахунків у шкільній практиці. Виконання цих завдань пов'язане з подальшою індивідуалізацією позааудиторної роботи у вищій школі. Складність полягає в тому, щоб організувати виховний процес з урахуванням не тільки індивідуальності кожного студента, але й специфіки педагогічної роботи. Необхідно не тільки об'єднати загальну й індивідуальну мету педагогічного впливу, важливо також враховувати відбір змісту, методів і форм роботи, що уможливають залучення студентів до ситуацій професійної спрямованості, які вимагають від кожного індивідуальних зусиль для одержання колективного результату. Позааудиторна робота, яка орієнтується на індивідуальність, допомагає студентам замислитися й переконатися в необхідності подальшого вдосконалення власних професійних здібностей. Розвиток професійних рис є підґрунтям професійного зростання особистості студента. У процесі повсякденної діяльності шліфується педагогічна техніка, професійна етика і прийоми взаємодії з однокурсниками, викладачами, а згодом і з учнями, закріплюється потреба у спілкуванні й культурі взаємин.

За умови грамотного підходу до індивідуалізації позааудиторної роботи можна дану технологію поєднувати з технологією особистісного розвитку та професійного росту майбутніх учителів, результатом якої стане потреба у самовдосконаленні та самотворчості випускників вищої педагогічної школи протягом усієї їхньої професійної діяльності. Індивідуалізація позааудиторної роботи сприяє розвитку потреби студентів у зміцненні свого професійного "Я" не за рахунок запобігання труднощів, а за рахунок активізації творчих засад їхньої особистості та формування достатнього рівня комунікативної культури студентів.

Індивідуалізація позааудиторної роботи має забезпечити поступовий розвиток комунікативної культури майбутніх учителів, яка необхідна для досягнення професійних цілей у процесі спілкування та педагогічної взаємодії, співробітництва й співтворчості в педагогічній діяльності.

Усе вище зазначене дозволяє говорити про те, що

формування комунікативної культури майбутніх учителів обумовлюється дією цілої низки взаємозалежних між собою умов. Сукупність виокремлених нами умов, на нашу думку, має подолати труднощі, які виникають у процесі формування комунікативної культури студентів у вищому навчальному педагогічному закладі. Сьогодні виникає потреба у розробці нових технологій розвиваючого навчання та виховання під час позааудиторної роботи, яка враховує наявність перерахованих вище педагогічних умов.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Борис Герасимович Ананьев. – Спб.: Питер, 2001. – 288 с.
2. Кондрашова Л.В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте / Лидия Валентиновна Кондрашова. – Киев: Высшая школа, 1988. – 160 с.
3. Кондрашова Л.В. Гуманизация педагогического процесса в современной школе: История и современность / Л.Кондрашова, А.Сманцер – Мн.: Бестпринт, 2001. – 308 с.
4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1989. – Т.1. – 485 с.

*М.М.Москалец,
аспірант,
Криворізький ДПУ*

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ЦІЛІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЧЕРЕЗ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті мова йде про взаємозв'язки фундаментального та спеціального знання як способу формування ціннісної картини світу засобами навчальної діяльності студентів.

В статтє говориться о взаимосвязи фундаментального и специального знания как способа формирования ценностной картины света средствами учебной деятельности студентов.

It considers important progressing aspects of educational activity as an indispensable condition of valuable unutilitarian student's education. It actualizes the theme of self-control educational activity beginning since starting years of study at high school.

Тема змісту знань є вузловою у визначенні направленості навчання, освіти і виховання у вищій школі. Якщо, приміром, пріоритети надаються педагогічним процесам, спрямованим на фахову підготовку студентів, на перший план виходять завдання опанування фундаментальними і спеціальними знаннями відповідно до обраної професії. Натомість, коли за орієнтир обираються